

Interviu cu Romano PRODI

GIUSEPPINA PATERNITI

Proxima lărgire echivalează cu reunificarea Europei

– *Stimate domnule președinte Prodi, rolul internațional al Europei pare, în continuare, foarte fragil, mai ales după 11 septembrie. Ce ați întări pentru a conta mai mult în calitate de Uniune Europeană?*

– În ciuda succeselor marcante obținute în multe domenii, Uniunea Europeană nu are încă, la nivel internațional, un rol politic corespunzător dimensiunilor și puterii sale economice. Acesta este rezultatul evoluției istorice a proiectului european, care – chiar fiind inspirat de obiective politice și sociale, în primul rând pacificarea continentului – a privilegiat, în mod tradițional, aspectele economice, în care s-a individualizat cheia pentru rezolvarea conflictelor seculare dintre țări vecine.

Evenimentele care în ultimii ani au zguduit Balcanii, dar și alte crize mai mult sau mai puțin învecinate cu granițele noastre, au pus accentul pe dificultatea pe care o întâlnesc în continuare statele europene în a vorbi într-un singur glas. Problema nu privește doar politica externă: și politica monetară și economică, de exemplu, ar cere o conducere unitară și coerentă.

Primul lucru care are nevoie de întărire pentru a conta mai mult în calitate de Uniune Europeană este încrederea: încrederea cetățenilor în instituțiile europene și încrederea reciprocă a statelor membre. Numai implicând mai puternic factorul cetățenesc în deciziile luate la nivel european se vor putea lua decizii curajoase, și numai depășind îndoielile reciproce statele membre vor fi dispuse să renunțe la puterea de veto și să se încredințeze votului majorității.

Câteva evoluții recente sînt încurajatoare și se bazează pe aceste presupoziii. După realizarea pieței unice, acum este vorba să construim o Uniune în care Statele membre pun în comun anumite elemente esențiale ale suveranității naționale, precum

apărarea. În acest scop a fost dezvoltată PESC, politica externă și de siguranță comună.

Uniunea Europeană afirmă conservarea valorilor comune, dar tinde în același timp să armonizeze punctele de vedere ale statelor membre, în cadrul instituțiilor internaționale. Printre acțiunile întreprinse recent amintesc ajutorul umanitar în Bosnia-Herțegovina, observatorii alegerilor în Rusia, susținerea procesului de pace în Orientul Mijlociu, contribuția la acțiunea de deminare și interzicerea minelor antipersonale. PESC e un instrument eficace de moralizare a relațiilor internaționale și constituie o deschidere pentru edificarea păcii în lume.

Aș vrea să mai adaug că armonizarea la nivel comunitar a politicii externe și de apărare e cu mult mai necesară după atentatele din Statele Unite. Cu toții am fost profund tulburați de tragedia care a lovit poporul american și Europa s-a asociat de îndată luptei împotriva terorismului, care trece în mod clar printr-un front diplomatic comun.

– *Desigur, e necesară construirea unei Europe politice, dar nu se poate ascunde infiltrarea unor scepticisme cu privire la aceasta. În lumina declarațiilor șefilor lor de guverne, a dezbaterii deschise în Europa, dumneavoastră credeți că mai există posibilități de parcurs comun? Și ce priorități, după părerea dumneavoastră, ar trebui stabilite?*

– În realitate, dincolo de scepticismul manifestat de anumite părți, eu am impresia că sînt cu adevărat puțini cei care se iluzionează că s-ar putea lipsi de Europa. Nu numai de piața unică, ci de o entitate politică de nivel continental în care să se aplice aceleași legi și să fie respectate aceleași principii și aceleași valori. Într-o lume tot mai interdependentă, e pur și simplu de negîndit rezolvarea la nivel strict național a problemelor unei lumi globalizate.

E deja un fapt consolidat că există un model european care ia forme afît de diverse dar care e, în mod clar, distinct de modelul american și de cel japonez. De exemplu, obiectivele principale ale Uniunii Europene sînt bunăstarea și solidaritatea cetățenilor, obiective care trebuie susținute pe rînd. Consider deci că integrarea, între statele membre, trebuie să continue, deși în respectul suveranității naționale. Societatea civilă e aceea care cere, tot mai des, intervenții coordonate la nivel european. Sînt convins că după actul unic de la Nisa metoda de integrare imaginată de Jean Monnet și-a atins limita și că trebuie modernizată și întărită în scopul construirii Europei politice. După cea economică, trebuie să construim Europa socială și în acest moment toate nivelele societății aspiră să-și aducă propria contribuție la edificarea europeană și, totodată, să-și facă auzită vocea în lăuntrul acesteia.

Trebuie să încadrăm această problemă în conformitate cu principiul subsidiarității care servește la aducerea procesului de decizie mai aproape de cetățeni dar și la extinderea competențelor Uniunii. Nu va fi ușor, mai ales pentru că procesul coincide cu lărgirea spre Europa orientală și meridională.

Un moment crucial pentru trecerea de la Europa piețelor la Europa drepturilor și a libertăților a fost adoptarea Cartei drepturilor fundamentale la *summit*-ul de la Nisa. Mulțumită acestor noi elemente, Europa își găsește o nouă legitimitate și marchează începutul unui proces constituțional în care democrația europeană nu va mai putea eluda problemele pe care statele membre le-au înfruntat deja de secole. Mă gândesc mai ales la principiul separării puterilor și ia sistemul taxelor. Astăzi aceste principii sînt în discuție în sînul Uniunii și niciunul dintre răspunsurile constituționale tradiționale nu poate furniza soluții de lungă durată pentru arhitectura europeană. A sosit momentul să punem la lucru imaginația.

Uniunea Europeană a demarat un proces care cuprinde o Convenție, compusă din parlamentari europeni și naționali, din guverne și din Comisie, cu scopul de a pregăti o nouă conferință interguvernamentală, prevăzută pentru 2004. A sosit într-adevăr momentul de a discuta deschis despre finalitatea politică a Uniunii și despre obiectivele pe care vrem să le urmărim împreună, în Europa. Convenția constituie un mare pas înainte spre o Europă mai democratică și mai transparentă. În trecut, în fapt, s-a urmărit o metodă de tip diplomatic, de negociere între reprezentanții guvernelor, metodă care nu mai corespunde naturii Uniunii și aspirațiilor legitime spre o mai mare participare și reprezentare, exprimate de cetățenii europeni.

Dar nu putem aștepta ca acest nou proces să ajungă la capăt pentru a acționa. Trebuie, începînd de azi, să răspundem noilor așteptări ale cetățenilor, așteptări la a căror naștere a contribuit chiar Uniunea. Nu putem să amînam totul pînă la proximele întâlniri instituționale; putem, în schimb, să desfășurăm toate potențialități le oferite de tratatele actuale. Cartea albă asupra guvernării a deschis deja drumul către o reformă *a diritto* constantă a sistemului comunitar în sensul deschiderii, participării, transparenței, coerenței și eficacității.

– *O dată cu reformele Uniunea se va măsura și cu provocarea lărgirii spre est, un drum deja început. Ce avantaje va aduce țărilor europene, după părerea dumneavoastră, această lărgire a granițelor?*

– Perspectiva lărgirii e o datorie istorică pentru Uniunea Europeană. Diversele lărgiri din trecut au permis întotdeauna consolidarea proiectului comunitar iar perspectiva de adeziune a țărilor Europei de Est, ale Maltei și Ciprului va transforma Uniunea într-o putere continentală. Următoarea lărgire echivalează cu reunificarea Europei, cu apariția unui actor cu greutate pe scena internațională și cu definitivarea afirmare a valorilor păcii și democrației.

Lărgirea va aduce semnificative beneficii economice, politice și sociale, atît statelor membre, cît și noilor aderenți. Obiectivul nostru ambițios este crearea nu doar a unei imense piețe unice, dar și a unui spațiu de justiție, de siguranță și de prosperitate pentru jumătate de miliard de cetățeni. Parlamentele țărilor candidate se implică profund pentru a primi *acquis*-ul comunitar, iar în statele mai avansate marele efort de modernizare a economiilor a început deja să dea primele roade.

Bineînțeles, intrarea a doisprezece noi membri în Uniune va spori diversitatea noastră, dar asta nu ne sperie deoarece diversitatea este principala noastră resursă. Conviețuirea culturilor și tradițiilor diverse e posibilă și valorizată chiar de adeziunea la aceleași valori și la principii comune. Eu sînt convins că într-un deceniu vom avea o Europă mai puternică, mai stabilă și mai unită.

– *Lărgirea a suscitat deja o mare dezbatere la Nisa, unde au intrat în joc criteriile de reprezentare a țărilor din Uniune. Credeți că, în final, acordul obținut va garanta suficient o cale unitară a Europei lărgite?*

– Uniunea Europeană trebuie să fie gata să-și primească noii membri, ceea ce înseamnă reînnoirea regimului instituțional și găsirea de spațiu în cadrul Parlamentului European, Consiliului, Comisiei, Curții de Justiție etc. În același timp, trebuie să veghem pentru ca toate instituțiile să funcționeze eficient după ce lărgirea a devenit realitate. Tratatul de la Nisa a dat deja anumite răspunsuri problemelor instituționale ridicate de lărgire. Începînd din 2005, statele membre nu vor mai dispune decît de cîte un comisar la Bruxelles. Cînd Uniunea va cuprinde 27 de membri va trebui să se revizuiască numărul de comisari, care va fi inferior celui de țări, și se va institui un sistem de rotație multumită căruia fiecare stat va fi reprezentat periodic în sînul Comisiei.

Au fost deja defînite, pe lîngă numărul de locuri din Parlamentul European, proporția voturilor în Consiliu și pragul de majoritate calificată. În ceea ce privește Consiliul, tratatul de la Nisa a fixat un prag maxim de 345 voturi pentru o Europă din 27 și un prag de majoritate care va putea fi atins cu acordul a circa cincisprezece state membre. Totuși, deciziile vor putea fi adoptate numai cu aprobarea statelor membre care reprezintă majoritatea populației din Uniune.

Aceste reforme instituționale, foarte tehnice, sînt toate expresia uneia și aceleiași voințe: concilierea lărgirii și a coerenței Uniunii. În alți termeni, va fi nevoie să se garanteze paritatea tratamentului noilor membri și, în același timp, creșterea eficacității și consolidarea democrației instituțiilor comunitare. Din partea mea, eu sînt încrezător că tratatul de la Nisa va fi adoptat și că se va sfîrși prin instituirea unui sistem echitabil între Statele membre și Uniune.

Dar trebuie să vedem mai departe de Nisa. Dacă într-adevăr acest tratat elimină toate condițiile juridice pentru demararea procesului de lărgire, alte reforme sînt necesare pentru gestionarea Uniunii din 27 sau 30 de state, adică Uniunea întregului continent. De aceea, am demarat acel proces la care m-am referit mai sus.

– *Domnule președinte, e inutil s-o ascundem, în opinia publică există și puțină preocupare pentru consecințele pe care lărgirea le va avea asupra economiei, asupra ocupării forței de muncă și asupra sistemului de afaceri, în particular. Nu va fi oare penalizat Sud-ul nostru, care se va dovedi mai puțin competitiv pentru firme, în raport cu țările din Est?*

– Sînt convins că lărgirea va avea efecte pozitive asupra sistemului productiv și asupra ocupației; acesta este un fapt pe care îl reafirm cu plăcere. O piață internă mai vastă și o mai mare forță contractuală în negocierile bilaterale și multilaterale nu vor putea decît favoriza expansiunea economică și raționalizarea sistemului.

Crearea politicii regionale a tradus în practică solidaritatea economică a Statelor membre față cu regiunile mai defavorizate, și aceasta în avantajul tuturor, în special al Europei meridionale. Nu există dubii că lărgirea către est va implica o revizuire a politicii regionale și că fondurile disponibile vor trebui să se extindă pe un evantai mai amplu, cuprinzînd răsăritul și sudul continentului. Totuși, trebuie să evidențiem două elemente. Primul este faptul că politica regională a fost recent reorientată pentru a dirija ajutoarele spre regiunile mai în dificultate. În cadrul acestei noi politici, Sudul s-a ales cu o creștere a subvențiilor. Pe lîngă asta, dacă privim înapoi, în perspectivă istorică, și adeziunea Spaniei și a Portugaliei, în 1986, a suscitat preocupări deosebite. Existau temeri, în special cu privire la concurența cu regiunile Sudului italian, dar aceste temute repercusiuni negative nu au existat. Totul duce la credința că lărgirea pieței unice va constitui un stimul și pentru Sudul nostru.

Să nu uităm apoi că Mediterana redobîndește în acești ani o centralitate ce părea pierdută, iar regiunile Italiei Meridionale se găsesc într-o poziție ideală pentru a profita de pe urma relansării schimburilor cu Africa de Nord și Orientul Apropiat, în plus, pentru Italia a sosit momentul de a-și oferi propria contribuție la solidaritatea europeană, așa cum alții au făcut-o pentru noi în trecut, și o atare contribuție va consta și din destinarea anumitor credite regionale către țările din Est.

– În fine, este o provocare de acceptat, dar Sudul trebuie să și recupereze timpul pierdut. Pe ce pîrghii, după părerea Dumneavoastră, va trebui să apese Italia Meridională?

– Industrializarea Italiei Meridionale a fost frînată de numeroase motive – istorice, culturale, geografice și de natură publică. În noua realitate a acestor ani, eu cred că sudul are cărțile în regulă pentru a face un pas înainte, în raport cu distanța care l-a separat îndelung de Nordul industrial și de restul Europei.

Există, cu adevărat, premise pentru nașterea și dezvoltarea unui sector comercial și a unui sector terțiar avansat: o abundentă mîină de lucru calificată, o poziție geografică favorabilă, infrastructuri adecvate. Sigur, lupta cu flagelurile care afectează dintotdeauna Sudul nu trebuie să coboare garda. Dar e vorba de a iniția un cerc virtuos: combătînd șomajul se sustrag resursele criminalității organizate și clientelismului, care sînt flagelurile cele mai rele.

Nu e vorba de iluzii, ci de realități concrete. Mă gîndesc, de exemplu, la portul Gioia Tauro: acest port, născut din greșeală și rămas pustiu vreme de optsprezece ani, a înregistrat o evoluție nesperată cînd a devenit evident că situația în Europa se schimbă și că se putea contrapune Rotterdam-ului și porturilor din Nord un mare

trafic în Sud. Acum zece ani, 75% din traficul european trecea prin porturile din Nord și numai 25% prin Mediterană; acum raportul este de 65 la 35, deci am câștigat 10 procente. O asemenea dezvoltare ne dă o idee despre potențialitățile Sudului, potențialități pe care nu trebuie să le lăsăm neexploatate.

– *Domnule Președinte, dacă ar trebui să indicați o țară din Uniune care a știut să obțină rapid roade din oportunitățile oferite și a recuperat până la a se impune pe scena economică, ce țară ați indica și ce poate fi importat în Italia pe planul metodei?*

– Adeziunea la Comunitatea Europeană, mai întâi, și apoi la Uniune s-a dovedit extrem de pozitivă pentru toate statele actual membre, atât pentru țările fondatoare, cât și pentru cele care și-au făcut intrarea prin succesivele largiri. Italia nu e o excepție, iar pentru țara noastră posibilitatea de reînnoire a legăturilor cu Europa, după izolarea celor douăzeci de ani de fascism și dificila perioadă de după război, a fost, indubitabil, un mare stimul, care a dat o contribuție notabilă *boom*-ului anilor șaiszeci.

Sigur, rămân și în Italia zone de subdezvoltare, zone în care șomajul atinge încă nivele foarte ridicate, dar eu – repet – sînt convins că următorii ani vor constitui o foarte mare ocazie tocmai pentru sudul nostru.

Printre exemplele de integrare pozitivă în realitatea europeană, care s-au soldat cu o solidă dezvoltare economică, se pot înșira cazurile Spaniei, Portugaliei, Irlandei și Greciei. În toate aceste țări adeziunea la proiectul comunitar a dat un foarte puternic impuls economic și social, permițînd scurtarea rapidă a distanțelor care le separau de marile națiuni mai avansate de pe continentul nostru. Dar să ne gîndim și la acele landuri din fosta Germanie de Est, și la realăturarea lor pozitivă la Germania Federală: pînă la căderea zidului Berlinului, puțini ar fi pariat pe o unificare atît de rapidă.

Italia a făcut deja proba marilor sale capacități de recuperare cînd a fost vorba de a-și sufla mințile și de a face un efort pentru a intra în grupul fruntaș din țările lui euro. Eu privesc deci cu optimism către următorii ani, convins că accelerarea economiei ne va permite să avansăm spre o societate mai prosperă, dar și mai egală echitabilă și mai solidară.

– *Și așa ajungem la euro. Introducerea sa, la începutul anului, a fost un mare succes, Dumneavoastră ați repetat acest lucru cu satisfacție de mai multe ori. Mulți economiști recunosc că moneda unică a adus indiscutabile succese economiei europene. Care sunt, după părerea Dumneavoastră, cele mai mari avantaje?*

– Realizarea pieței comune este obiectivul fundamental al Europei încă din 1957. Astăzi, mai mult de 90% din directivele pieței comune sînt convertite în legi de către statele membre. În scopul realizării pieței comune, la începutul anilor nouăzeci am hotărît lansarea proiectului monedei unice. Astăzi acest proiect a devenit realitate. Succesul monedei unice depinde de convergența economiilor. Țările care au intrat în zona *euro* au fost selecționate pe baza anumitor criterii de convergență macroeconomică. Dar trebuie să adaug că interpretarea acestor criterii a fost flexibilă și asta pentru a respecta

spiritul și nu litera principiului de convergență. Mi se pare cel mai bun exemplu de interpretare inteligentă, și nu tehnocratică, a deciziilor comunitare.

În ce privește avantajele lui *euro*, e de-ajuns să observăm creșterea economică a Europei și starea bună a bazei sale pînă în primul semestru al lui 2000, față de încetinirea care se înregistra în Statele Unite și de recesiunea japoneză. De fapt, chiar înainte de introducerea propriu-zisă, moneda unică a demonstrat o mare capacitate de stabilizare. Principalul avantaj al lui *euro* constă tocmai în crearea unui mediu economic stabil, care, la rîndul său, conține taxele de inflație și de dobîndă. Eliminarea operațiilor de schimb, o concurență mai sănătoasă și mai transparentă și o climă mai favorabilă pentru acțiunile locale, sub profil comercial, și al investițiilor se vor traduce în economii notabile și într-o mai mare eficiență a pieței.

Pentru a ne face o idee despre însemnătatea operației, să socotim că numai operațiile de schimb în zona *euro* ar fi avut un cost egal cu 1% din PIB-ul întregii Uniuni Europene. *Euro*, în plus, permite societăților să elimine riscul de schimb, deci și costurile asigurative consecvente, și facilitează confruntarea între prețuri din diferite țări, pentru consumatori și firme deopotrivă.

Creșterea concurenței va avea un efect de limitare asupra prețurilor, chiar dacă vor rămîne anumite diferențe de la un stat la altul, legate, de exemplu, de diferitele nivele de tranzacție indirectă.

Alte efecte pozitive se vor simți în sectoarele turismului și a piețelor financiare. Deja astăzi titlurile de stat emise începînd din 1999 de către țările interesate constituie o unică mare piață, fiind depășită doar de cea americană. În același timp, volumul emisiunilor de obligații în *euro* din partea societăților l-a ajuns pe cel al emisiunilor în dolari. *Euro* produce astfel o consolidare a burselor de valori și o reducere a costurilor pentru cei care iau credite, favorizînd investițiile.

– *Și dezavantajele?*

– Se face orice pentru reducerea la minim a dezavantajelor, atît în faza de trecere a monedelor naționale la *euro*, cît în faza succesivă, a introducerii lui. Problema fundamentală a trecerii la noua monedă e informarea. În toate statele participante au fost demarate campanii de informare pentru populație în general, și intervenții mai specializate pentru categoriile care s-ar putea resimți mai puternic de pe urma schimbării: bătrînii, handicapatii și cetățenii cu un nivel scăzut de instrucție. Printre caracteristicile noilor monede și bancnote au fost adoptate semne particulare care să permită nevăzătorilor și persoanelor cu grav handicap de vedere să distingă diversele valori ale *euro*-ului.

În faza succesivă, de stabilizare, una dintre provocările monedei unice va fi raportul care se va institui între *euro* și celelalte monede ale țărilor Uniunii care nu îl vor fi adoptat. Importantă e evitarea subevaluării din partea acestor țări, care ar putea spera în acest mod la relansarea propriei economii pe pielea țărilor stabile. La fel, va trebui să se dea atenție riscurilor de dumping social, în țările incluse în zona

euro. În fine, chiar dacă la început ne va fi destul de greu să ne obișnuim și va trebui să ținem garda sus în viitor, eu zic că efortul merită.

– *Dar tocmai avînd în vedere riscurile și potențialitățile pe care euro le oferă, nu ar fi indispensabil un guvern politic al monedei încredințate, azi, doar mîinilor bancherilor?*

– Pentru a începe, independența Băncii Centrale în raport cu puterea politică este benefică pentru finanțe și pentru economia teritoriului din jurisdicție, iar Banca Centrală Europeană nu face excepție. Politicile economice ale statelor membre participante la zona *euro* vor putea prezenta diferențe, dar vor trebui să se inspire dintr-un cadru comun de obiective și obligații decretate de tratatul asupra Uniunii europene.

Atare cadru va fi, indubitabil, întărit și în acest scop am lansat recent ideea unui cod de conduită, care ar trebui să fixeze principiile fundamentale și să faciliteze coordonarea politicilor economice ale diverselor State din zona *euro*. În rest, introducerea lui *euro*, care comportă prin definiție o politică monetară comună, lasă guvernelor naționale responsabilitatea politicilor fiscale. Între aceste politici vor putea să rămîină diferențe, deoarece statele participante vor putea să aleagă soluțiile cele mai potrivite necesităților lor, cu condiția, firește, ca aceste soluții să poată fi susținute iar statele respective să fie responsabile și să nu amenințe buna funcționare a zonei *euro*.

– *Pentru care motiv, după părerea Dumneavoastră, sînt atît de lenți pașii în această direcție?*

– Cum spuneam, trebuie să reflectăm asupra mijloacelor de a extinde coordonarea politicilor economice în Europa și mai ales să decidem dacă suntem gata sau nu pentru acceptarea unui guvern comun al economiei, pe lîngă Banca Centrală Europeană. Repet: BCE este și trebuie să rămîină independentă, cu toate că, spre deosebire de băncile centrale naționale, nu va avea de-a face cu un interlocutor unic și bine definit cînd e vorba de stabilirea politicilor economice. Orientările de care dispunem deja pentru o politică economică sînt un pas în direcția corectă, dar rămîne în continuare mult de făcut pentru a putea vorbi despre un adevărat guvern al economiei. În acest sens, mi se pare că numai Comisia poate deveni referentul lui BCE, pentru că e unica instituție comunitară care reprezintă interesul general al Uniunii.

Pe lîngă acestea, după cum se poate ușor intui, statele membre sînt datoare să cedeze o parte din suveranitatea lor, care este în mod particular încărcată de valori atît tangibile, cît și simbolice. Marele pas a fost însă făcut odată cu intrarea în zona *euro*, drept care n-ar avea nici un sens să dăm o putere prea limitată autorităților însărcinate cu gestionarea noii monede. E în interesul tuturor ca *euro* să se afirme, devenind un punct solid de referință pentru schimburile în interiorul și în exteriorul Uniunii.

– *În acest punct spunem: nu doar euro. Cum ați amintit și dumneavoastră în repetate rînduri, Europa nu poate fi doar monetară. Dar, sincer, în ciuda marii tradiții europene*

în materie de stat social, tocmai Europa socială pare în continuare foarte îndepărtată. Ce anume din patrimoniul european ați salva, ca patrimoniu de neabandonat?

– Dincolo de chestiunile economice, adevărata finalitate a unei economii sănătoase și prospere este creșterea în vederea bunăstării populației. Ceea ce vrea să spună că fără un model european care menține coeziunea socială, creșterea economică nu are nici un sens. Și, dacă dorim un model social în care solidaritatea să fie un factor cheie, trebuie să urmărim integrarea europeană. Numai o Europă politică puternică va fi în măsură să apere modelul nostru în sînul comunității internaționale. Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că în multe țări dezvoltate cresc inegalitățile între sectoarele bogate și cele sărace ale populației. Trebuie deci să combatem disparitățile și dezechilibrele în interiorul societății noastre, atît din rațiuni etice cît și economice.

Dimensiunea socială a pieței e conținută în tratate și în jurisprudența Curții europene de justiție. Este vorba în particular de garantarea mobilității muncitorilor în cazul restructurărilor de firme. Recent, această evoluție și-a accelerat pasul odată cu semnarea, în 1989, a Cărții drepturilor sociale fundamentale (libertate sindicală, drept la formare profesională, la informarea muncitorilor, contractul colectiv) și prin adăugarea unui protocol social tratatului de la Maastricht. Au fost definite noi drepturi sociale: dreptul la sănătate și la siguranța locului de muncă, protecția copilului și a femeilor gravide, durata minimă a perioadelor de odihnă la lucru etc. Consimțămîntul Marii Britanii dat politicii sociale, în 1997, a permis integrarea Cartei drepturilor fundamentale și a Protocolului de la Maastricht în tratate, adică întărirea luptei împotriva discriminărilor. Astăzi Europa socială avansează cu pași mari mulțumită faptului că multe decizii se pot lua cu majoritate calificată. De exemplu, în 1994 directiva care crea un comitet european pentru acțiunile de dimensiuni comunitare a fost adoptată cu majoritate calificată.

– Reforma statului social este o problemă care unește țările din Uniune. Ar avea sens, după părerea Dumneavoastră, niște linii comune de reformă la nivel european?

– Anumite condiții care impun reformarea statului social sînt comune multor, dacă nu tuturor statelor membre. Populația europeană îmbătrînește puțin peste tot și consecventa criză fiscală e o problemă difuză. Pînă în 2050, aproape jumătate din populația europeană va fi compusă din pensionari iar în viitor se prevede un raport de un pensionar pentru fiecare doi angajați. Pe lîngă asta, trecerea către noua economie sustrage multor muncitori plasa de siguranță socială țesută de state în deceniile trecute.

Rolul instituțiilor comunitare în acest context trece, din punctul meu de vedere, prin trei mari direcții. Prima e concilierea foarte diverselor tradiții naționale de wel-

fare state prezente în Europa. Un cetățean danez se așteaptă la un nivel de asistență foarte diferit față de un cetățean italian; o așteptare fondată, între altele, care îi vine din istoria și din organizarea complexă a societății sale. Orice tentativă de intervenție comunitară nu poate să nu țină cont de aceste diferențe și din acest motiv vorbesc despre conciliere, mai degrabă decât despre armonizare.

În al doilea rând, pentru motivele expuse mai sus, *welfare state*-ul a devenit o resursă mai slabă decât în trecut și, așa cum se întâmplă de obicei în astfel de situații, conflictul dintre cei ce se bucură de el și cei care sînt privați riscă să se acutizeze. Ceea ce deschide o serie de probleme care ating, printre altele, principiul de echitate dintre cetățenii europeni, coeziunea la nivel național și continental, amenințate de posibilele tensiuni sociale, de capcana *dumping*-ului social, sau chiar de o concurență internațională condusă prin repetate lovituri de dărîmarea a sistemului de siguranță socială. Prevenirea acestor dezvoltări negative este cu siguranță una din sarcinile fundamentale ale Uniunii.

În fine, să nu uităm că *welfare state*-ul este una din valorile caracteristice ale Europei care, de exemplu, distinge net modelul nostru de cel american. Nu e hazardat să afirmăm că mare parte din populație deja îl consideră un drept de cetățenie, deci orice reformă va aduce cu sine reacții politice și sociale extrem de delicate. Să ne gândim la dezbaterile deschise în multe medii naționale asupra extinderii asistenței sociale la cetățenii recent imigrați. E clar că discursul tinde să se întindă ca pata de ulei, implicînd sfera etică, principiul de solidaritate cu sectoarele mai slabe ale populației, criteriile de incluziune și excludere socială etc. Dacă vrem ca UE să-și asume cu mai mare hotărîre un rol politic, văd aici un evident cîmp de acțiune.

Bineînțeles, intervenția UE va trebui să se limiteze la cooperarea cu statele membre, conform principiului subsidiarității. Deja în martie 2000 Consiliul European din Lisabona a hotărît pregătirea unui studiu asupra viitoarei evoluții a protecției sociale, într-o optică de lungă durată. Lucrarea noastră de analiză, reflecție și coordonare va contribui la succesul inevitabilelor reforme. Spun inevitabile pentru că modelul social european poate supraviețui numai dacă se reformează. Nu putem menține serviciile și standardele care au fost create în trecut într-un context demografic și economic total diferit. Asistența socială, sanitară și de pensii trebuie să poată fi susținute și să ofere acele nivele de stabilitate și siguranță necesare modernizării economiei. În acest fel, generațiile viitoare vor putea să se bucure de nivelul și de tipul de asistență pe care le identificăm cu o societate justă, echitabilă și responsabilă față de toți cetățenii săi.

– *Statul social ne trimite într-un fel la problemele ocupării forței de muncă, ale pieței muncii și ale drepturilor muncitorilor. Dumneavoastră, domnule Președinte, credeți într-o cartă comună capabilă să se măsoare cu acele old sau new economy?*

– Europa are multe de spus despre problemele legate de muncă; dar nu sînt convins că trebuie neapărat să o facă prin intermediul unei „carte comune”. Din două motive. Trecerea de la formele tradiționale de producție, distribuție și consum la ceea ce se definește ca „new economy” este una din evoluțiile istorice ale epocii noastre. Revoluția industrială la care asistăm este totuși încă în curs; schimbările se succed vertiginos și par să antreneze practici consolidate din toate sectoarele. Din acest motiv, o „cartă comună”, care să-și pună ca obiectiv înfruntarea acestor transformări în mod concret și în detaliu, riscă să fie învechită chiar în momentul tipăririi. Dacă, în schimb, ar vrea să contureze principii și criterii de profil înalt, ar risca să fie generală și vagă. Nimeni nu poate prevedea cu certitudine care vor fi consecințele ultime ale acestei evoluții istorice. Cu siguranță se profilează linii de tendință, mai ales pentru factorii și elementele cuantificabile ale economiei, dar care va fi ponderea umană și socială?

Aceasta este o perspectivă fierbinte (conținută, printre altele, și în întrebarea dumneavoastră) care contrapune instanțele pieței, de natură pur economică, drepturilor muncitorilor, care aparțin sferei sociale și sînt mai aproape de viața cotidiană a cetățenilor. Vă ofer un exemplu pe care mulți îl cunosc, probabil. Noua economie a produs dematerializarea locului destinat muncii. Astăzi în orice sector este posibil să lucrezi oriunde este disponibilă o linie telefonică: de la birou, de acasă cu computerul de familie, chiar și din tren sau din avion, legînd calculatorul portabil la telefonul mobil. Este vorba, indubitabil, de o evoluție tehnologică uimitoare, dar conștiința de a fi mereu în mod potențial „la muncă” ce efecte are oare asupra vieții personale? Se îngustează tot mai mult bariera care separă viața privată de cea profesională, se schimbă raportul cu patronul și cu colegii, se rediscută multe categorii economice pe care se sprijinea în mod tradițional conceptul de muncă.

Este necesară, așadar, o redefinire a activității economice retribuite, care să țină cont de această transformare. Drepturile muncitorilor trebuie reafirmate și ocrotite, dar e nevoie de un mare efort de analiză și de imaginație pentru a le regîndi în noii termeni și cu viteza impusă de noile evenimente. Deci, dacă putem avansa ipoteza unei carte comune, aceasta ar trebui să fie concepută mai degrabă pe modelul unei pagini web, care e flexibilă și poate fi reactualizată continuu, decît ca pe o pagină tipărită, care e autoritară, oficială, dar statică.

– *Una din temele cele mai discutate astăzi privește dialogul social prin armonizare. Multora, începînd cu industriașii, li se pare o metodă depășită. După părerea Dumneavoastră, mai are ea o valabilitate într-o Europă care se schimbă?*

– Desigur, deoarece acordul e singura alternativă la conflict. În ciuda diversității sistemelor de protecție socială și de reglementare a muncii sau a fragmentării dialogului, care încetinesc construirea unei Europe sociale. Deci, trebuie să încurajăm puternic dialogul dintre părțile sociale, cu toate mijloacele aflate la dispoziția noastră. Tocmai prin asemenea intervenții instituțiile publice, fie la nivel național, fie comunitar, își pot traduce în practică propriul mandat. După părerea mea, una din sarcinile noastre este

cea de a asigura ca viața economică și funcționarea piețelor să conserve o dimensiune etică, sau să nu se piardă niciodată din vedere faptul că operatorii și agenții economici nu încetează a fi titulari de drepturi și purtători de valori.

În acest sens armonizarea este intrinsec superioară conflictului, și nu doar pentru că acesta din urmă produce daune țesutului economic și social. În situațiile de conflict, de obicei se generează o juxtapunere – pe care n-aș ezita să o numesc urită – între interese antagonice. În această dinamică nu este mult spațiu pentru articularea pozițiilor și înțelegerea aspectelor secundare sociale, politice și etice. Acordul, în schimb, se bazează pe dialogul dintre părți, în care pozițiile de plecare creează un spațiu intermediar în care se pot analiza rațiunile unora și ale altora.

Amintesc și că spațiul muncii a ajuns să facă parte din competențele comunitare odată cu tratatul de la Amsterdam și asta a îmbogățit cu mult sfera de acțiune socială în Uniunea Europeană. Totuși, între temele UE nu intră armonizarea normativelor sociale în toate statele membre, și asta nu din motive de ordin politic, instituțional și economic. Astea fiind spuse, sînt convins că toate politicile și acțiunile comunitare trebuie să mențină anumite obiective sociale ca puncte de referință, între care nu pot lipsi condițiile egale de muncă și lupta împotriva șomajului, a discriminării și a exploatării.

– *Credeți că Europa socială poate da o contribuție de civilizație la nivel internațional, de exemplu pe planul echității dezvoltării, al susținerii țărilor mai sărace? Cum?*

– Noi rămînem foarte atașați modelului social european. Pariul nostru e chiar cel de a aduce societatea noastră și economia noastră în era cunoașterii, menținînd în același timp caracteristicile tradiționale de solidaritate și grijă în privința membrilor mai slabi.

Această solidaritate, desigur, nu poate fi limitată la cetățenii din Uniune, ci trebuie să se extindă și la țările limitrofe și la toți cei care trăiesc încă în mizerie, nesiguranță și precaritate, în toată lumea. În această optică se plasează politicile noastre de vecinătate și de cooperare la dezvoltare și propunerile avansate pentru o politică mai echitabilă a imigrării. Uniunea și-a anunțat hotărîrea de a-și deschide piețele noilor vecini și țărilor mai sărace de pe planetă, în scopul de a le oferi posibilități concrete de dezvoltare. În același mod, studiem o politică a imigrării care să fie acceptabilă atît pentru țările de proveniență, cît și pentru cele de destinație, o politică în stare să combată traficul clandestin cu ființe umane și să deschidă o fereastră pentru cei care sînt nevoiți să-și abandoneze propria țară.

Europa rămîne un punct de referință pentru cetățenii multor țări din toată lumea, tocmai pentru cuceririle ei în materie de civilizație și democrație, respectul ei pentru drepturile omului, pentru libertatea de opinie, pentru condamnarea explicită a torturii și a pedepsei cu moartea.

– *Nu vi se pare că această confruntare cu țările mai sărace are loc în primul rând în casa noastră? Cum și cât să se deschidă granițele pentru imigranții extracomunitari, integrarea rasială... sînt întotdeauna probleme europene. În ce direcție se poate merge pentru o efectivă integrare?*

– Problema se articulează între un pol negativ, care privește chestiunea frontierelor, imigrarea clandestină și tragedia umană care adesea o însoțește, și un pol pozitiv, care privește construirea unei societăți deschise și multietnice.

Primul pol trece prin definirea unui climat comun pentru justiție și operațiunile poliției, perfecționate prin tratatul de la Maastricht. El privește politica de azil, politica de imigrare, cooperarea judiciară civilă și penală și lupta contra terorismului. Imigrarea, mai ales prin aplicarea tratatului de la Schengen, a devenit una din preocupările Uniunii.

Pe lângă acestea, crearea unui spațiu comun de libertate, siguranță și justiție e destinată accelerării, așa cum rezultă din Consiliul European de la Tampere, din 1999, și, mai recent, din Consiliul extraordinar de la Bruxelles, care a urmat evenimentelor din 11 septembrie 2001. Astăzi, eforturile principale trebuie deci să privească granițele și garantarea liberului acces, chiar cu anumite condiții, dar întotdeauna respectînd dreptul. Aceste precauții, care unora le pot părea neliberale, ajută și la apărarea celor care intenționează să intre legitim în teritoriul european de abuzurile imigrării clandestine și de persecuția organizațiilor care o alimentează și o conduc. În ceea ce privește polul pozitiv, idealurile pe care se fundează Uniunea Europeană – respectul reciproc, toleranța, diversitatea culturilor și a tradițiilor – sînt incompatibile cu orice formă de discriminare. Asta nu înseamnă, bineînțeles, să ne iluzionăm că acest caracter tot mai multietnic al continentului nostru ar fi destinat să se afirme pașnic. Știm că imigrarea e însoțită adesea cu tensiuni sociale și rasiale și că integrarea cu culturi îndepărtate de a noastră nu va fi întotdeauna ușoară. Dar dacă vrem să promovăm principiile noastre de deschidere și solidaritate nu putem, cu siguranță, să ne retragem atunci cînd dialogul devine strîns. A accepta valorile celuilalt nu înseamnă a abdica de la ale noastre, ci a ne confrunta fără prejudecăți și fără preconcepțe.

– *Protecția cetățenilor europeni trece și printr-o chestiune de mediu. Problemele de azi s-ar putea amplifica atunci cînd Uniunea se va lărgi spre est. De exemplu, în cîmp nuclear regulile în vigoare în acele țări sînt diferite. Credeți că aceste țări trebuie legate la regulile Uniunii, și cum?*

– Protecția mediului este una din dezbaterile epocii noastre. Trebuie, cu toții, să ne unim forțele pentru a face astfel încît economia europeană și cea a partenerilor noștri să respecte principiul dezvoltării durabile. E nevoie să vedem problema în termenii spațio-temporali adecvați. Poluarea nu se oprește la granițe, nici la cele

naționale care traversează Uniunea, nici la acelea care o separă de restul lumii. Pe lângă acestea, tutela ambientului este încarnarea moștenirii care ne unește cu generațiile viitoare, pentru că daunele cauzate planetei astăzi pot atinge viața fiilor și nepoților noștri pentru mult timp de-acum înainte. Dacă Europa impune norme ecologice foarte severe este în scopul protecției planetei noastre în întregimea ei.

Fiind date aceste premise, este evident că măsurile pentru îmbunătățirea siguranței mediului figurează printre condițiile de adeziune puse țărilor candidate. În special, o serie de norme se ocupă de siguranța instalațiilor nucleare. Mai ales va fi nevoie să se alinieze legislația în materie de siguranță nucleară cu cea comunitară și să se instituie o autoritate independentă care să supravegheze acest sector foarte delicat. Adesea reactoarele utilizate în centralele din Europa de Est sînt de concepție învechită și nu asigură o adecvată protecție a populației și a angajaților. În câteva cazuri s-au făcut, de comun acord, intervenții menite să modernizeze și să facă mai sigure aceste instalații, în timp ce pentru altele s-a cerut închiderea și distrugerea lor. Asta va cere, desigur, investiții majore, care vor trebui să provină mai ales din sectorul privat. Uniunea Europeană, din partea sa, va asigura o susținere prin trimiterea de experți și consultanți și prin oferta de tehnologii și competențe. Pe termen mai lung, obiectivul este aducerea noilor state membre la același nivel de siguranță deja existentă în Uniune și favorizarea difuziunii unei culturi a siguranței nucleare și în Europa Centrală și de Est.

– *Asupra protecției consumatorilor europeni există mereu o mare dezbatere. Cazul „vacii nebune”, de exemplu, a pus în lumină întârzierile și greutatea birocrăției, dar și dificultățile guvernelor în a acționa unitar. Există posibilitatea de a face mai mult în viitor, după părerea Dumneavoastră? La ce ar trebui să renunțe statele membre?*

– Epidemia de encefalopatie spongiformă bovină a prins efectiv nepregătite statele membre și însăși Uniunea Europeană. Au existat ezitări și întârzieri, și nu întotdeauna măsurile adoptate la nivel național au fost cele de dorit. Tocmai de aceea Comisia a decis să învețe lecția și să o folosească, dotîndu-se cu instrumente mai eficiente de reacție în cazuri similare.

Instituțiile comunitare au adoptat un mare număr de decizii și regulamente pentru combaterea epidemiei și a desfășurat o acțiune de supraveghere asupra măsurilor luate de statele membre pentru stoparea flagelului și pentru evitarea de noi recrudescențe ale bolii.

În ciuda inevitabilelor contraste, deci, Uniunea Europeană a știut să medieze între exigențele diferitelor țări, reducînd tensiunile și dînd prioritate protecției consumatorilor. Încercați să vă imaginați ce s-ar fi putut întîmpla în absența instituțiilor supranaționale: probabil ar fi explodat un adevărat război comercial, cu măsuri de embargo și imediate represalii.

– *Alimentele modificate genetic dar și biotehnologiile. Divergențele de păreri par granițe de netrecut pentru a începe un drum comun. Credeți că este necesară o strategie comună țărilor europene și cum ar trebui ele să acționeze pe plan internațional?*

– Dezvoltarea biotehnologiilor ridică probleme care trebuie înfruntate la nivel de legislație comunitară și, încă mai mult, căutînd o voință comună la nivel internațional, în organisme ca G8 și Națiunile Unite. Este evident, în fapt, că n-ar avea sens interzicerea într-o țară a practicilor de cercetare și produselor agricole considerate legale într-o țară vecină. După cum știți, de la începutul mandatului meu am pus accentul pe siguranța alimentară și pe necesitatea protecției cetățenilor europeni. Cartea albă din 12 ianuarie 2000 ilustrează marile linii ale unei noi și ambițioase politici alimentare: modernizarea legislațiilor într-un complex de norme coerente și transparente, creșterea controalelor de la fabrică pînă la mîncarea de pe masă și întărirea capacităților sistemului de consultanță științifică pentru garantarea unui nivel ridicat de protecție a sănătății publice și de protecție a consumatorului, în același timp, trebuie să evităm alarmismele nejustificate și reacțiile emotive induse cîteodată de senzaționalismul anumitor mijloace de informare.

În ceea ce privește organismele genetic modificate (OGM), Comisia își propune două obiective: să facă în așa fel încît alimentele produse dintr-un OGM să fie supuse unui riguros control de siguranță înainte de a fi lansate pe piață, și să se permită consumatorilor să aleagă dacă să cumpere sau nu un aliment de acest tip, printr-o etichetare clară și comprehensibilă.

Asta ne face să vorbim despre procedurile de consultare a experților și de folosirea consultanței științifice. Consumatorii sînt adesea dezorientați și cer răspunsuri sigure de la autorități. Este importantă, prin urmare, dotarea cu mecanisme eficiente și de încredere pentru a culege cele mai bune păreri ale specialiștilor și a le traduce în regulamente și directive. Crearea Autorității europene pentru siguranța alimentară, prevăzută pentru 2002, răspunde tocmai acestor exigențe.

În ceea ce privește problemele etice legate de biotehnologie, trebuie să găsim un punct de echilibru pentru asigurarea integrității și a unicității oricărui individ, pe de o parte, și pentru susținerea cercetării medicale, pe de altă parte. Este un echilibru dificil dar reflecția trebuie să fie condusă de un concept în fond simplu: progresul tehnic și științific să fie în serviciul omului, mai degrabă decît omul în serviciul progresului. □

Traducere de Alex. Al. Cistelecan

Interviu în *Una nuova anima europea. Intervista di Giuseppina Paterniti a Romano Prodi, Presidente della Commissione Europea*, AVE (An. Veritas Editrice), Roma, 2002, preluat cu permisiunea editurii.